

גיא רז, אמן-צלם, עסק בדימויי-עבר ברבות מעבודותיו; הוא יצא למסע בעקבות קברי-ראשונים וצילם מצבות חלוצים בבתי-עלמין ברחבי הארץ. הוא עסק באורח שיטתי, כאמן-אוצר וכאמן-חוקר, בגופי-עבודה שלמים של צלמים מוקדמים מתולדות הצילום הישראלי, ובימים אלה הוא מלקט באורח אובססיבי דימויים בנושאים טעונים הקוברים מתצלומים נושנים. בדומה להיסטוריון ברוח ולטר בנימין, רז ידע שכשהוא עוסק בעבר עליו להיות מדע לדימויו - האדם נולד לעולם של דימויים ומוקף כל חייו בדימויים, אך האמן ניחן ביכולת להפוך את דמויי העבר למשמעותיים עבור ההווה, לחשוף בדימוי המוכר והשגורתי מגמות דיאלקטיות ולהופכו כך לאקטואלי.

בתערוכה הנוכחית יוצא רז למסע בעקבות ולטר בנימין, הוגה יהודי-גרמני שנפטר בספטמבר 1940, בעיירת הגבול הספרדית פורט-בו, במהלך בריחתו מצרפת הכבושה בידי הגרמנים. כותרת התערוכה: "יום בספטמבר", מהווה מחווה של רז לזכרו של וולטר בנימין. דרכו של בנימין משמשת עבור רז השראה ומטאפורה רעיונית וגם דרך-מסע אקטואלית. רז עקב בחודש ספטמבר 1999 אחר מסלול חייו של בנימין באירופה כשספרו של בנימין "המשוטט" משמש לו מדריך תיירים, ויצר תיעוד-אישי באמצעות תצלומי-האתרים הגיאוגרפיים המשמעותיים עבור בנימין: ברלין - מקום הולדתו, פריז - העיר שבה מצא מקלט לאחר עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, ופורט-בו - אתר פטירתו.

הציונים הביוגראפיים של בנימין מהווים מקור לחייו ולכתיבתו, ורז מציג את האתרים בתצלומים, תוך שהוא מעלה מהעבר דימויים שיש בהם רמז למקור חייו-שלו. דימויים אלה מהווים מקור, במובן של חוויה שהתרחשה בעבר ויש לה כוח פעיל בהווה, כממשות ששבה ומופיעה בהמשך החיים. רז פותח את התערוכה בדמות אביו המשוטט בדרך לא-דרך, בסמוך לתמרור "עצור" בפתח מנהרת-גבול בצפון הארץ. במרווח עולים יחסי אב ובן, יחיד והסובבים אותו, באורח אישי ולא-אישי: בבית-המשפחה ובסביבה הישירה מוטמעות אידיאולוגיות וניכרת השפעתה של סביבת חיים מטריאלית - החיים הפנימיים אינם מנותקים מההקשרים הסובבים, והפרטי מתקיים מתוך זיקה מתמדת להקשר היסטורי-חברתי כללי.

רז מציג רצף של תצלומים במרווחים משתנים, במקצב ייחודי שבונה תנועה בתערוכה. התצלומים אינם מצייתים למבנה סיפורי עקיב מבחינת זמן או מרחב: אבני מחסום מאתרי גבול בישראל, מנהרת גבול בראש-הנוקרה פותחת רצף של תצלומי מונומנטים בפריז ובברלין, עוברת לתחנות רכבת באירופה, לנקיקים ולגיאיות בפורט-בו, ממשיכה במנהרה בגוש-עציון (עוקפת בית-לחם), מתעכבת על הדפסי-צילום של רכבת בעיר תל-אביב וציפוי לאריחים ישנים מנווה-צדק, ומסיימת (או מתחילה) בקיר החיצוני - שוב באבני המחסום. אופן ההצגה של התצלומים השונים מבטא מאמץ מודע, מכוון ומבוקר, לפרק את סכמת הזמן, להיאבק בקונבנציות של ראייה, לערער גבולות בין זמני-העבר וההווה. החזרה לעבר נעשית בעבור העמיד הצפון, זה-כבר, בעבר - לא למען שיחזור העבר כשלעצמו:

"כשם שיש צמחים שמספרים עליהם כי בכוחם ניתן לחזות את העתיד, כך יש מקומות בעלי אות סגולה. מקומות עזובים על-פי רוב, או גם צמרות המתנשאות כנגד חומות, סמטאות ללא מוצא או גני-חיות, ששום ברייה אינה משתהה בהם לעולם. במקומות כאלה נדמה כאילו כל מה שצפוי לנו בעצם כבר חלף ועבר."
(ולטר בנימין, מתוך המשוטט, "הלוטרה")

גיא רז בוחר באופציה של המשוטט הבודד הנקלע לשולי מקום הישוב, נע בדרכים צדדיות, מגלה מחדש את ההתנסות ומפתח יכולת להסמיע ניסיון וחוויות-עבר בגוף ההווה. חייו של המשוטט אינם מתמקדים בבית אלא במסע, בציפייה ליציאה לדרך, בתנועה בדרכים זרות ובחזרה הביתה, כבן בלי בית. רז מוצא בבנימין מודל להזדהות בדמות הגולה, נע-ונד בין גבולות, בין זהויות, ובבחירה המודעת, המפורשת, בדמותו של המשוטט כאורח חיים ובתוך כך מעמיד את הצופה כ"משוטט" בתערוכה.

בבחירתו של בנימין, בדרכו של המשוטט, אין משום התמכרות לעולמות אלטרנטיביים, יפים ככל שיהיו. בנימין תובע מעצמו ומהסובבים אותו לשמר את עולם הדימויים בצורה מאורגנת ומפורשת, ליצור אינטגרציה מחדשת בחורה לחיים, להציב דברים בהקשר. במקום זה ממוקד כוחו הייחודי של רז: הוא נהד בעקבות דחפים פרטיים וחברתיים, המניעים אותו בתחושת דחיפות עצומה, צעד אחר צעד הוא חושף עולמות-מאויים ויוצר אינטגרציה של עולמות דימויים למציאות אקטואלית. העבר מחזיר לו מבט משום שהוא מוצא בו את מה שהוא מחפש. אה המשמעותי בעבורו בהווה.

בתערוכה זו יש מן הסיכום ומן ההתחלה. גיא רז ממשיך להתחקות אחר עברו, אחרי עברנו, בדרכו למקומות הקרובים ביותר - הרחוקים ביותר למגע.

"באותם הימים דימיתי שבין חופי שלי לחוף הבגרות מפרידה רצועת נהר רבת-שנים, בדומה לאותה גדת תעלה שמעברה נשקפה ערוגת הפרחים, אשר בטיולי יד-ביד עם האומנת לא דרכה בה רגלנו מעולם."
(ולטר בנימין, המשוטט, "שתי תמונות חידה").